

Л. Х. Тихончук,
к. держ. упр., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

L. Tikhonchuk,
PhD Public Administration, Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

IMPACT OF TRANSNATIONALIZATION PROCESSES ON STATE GOVERNANCE IN THE GLOBAL ECONOMY

Метою статті є дослідження діяльності транснаціональних корпорацій та їх вплив на систему державного управління країною. Актуальність теми полягає в тому, що міжнародні корпорації на сьогодні мають більшу політичну і економічну владу, ніж держави, в яких вони здійснюють свою діяльність. Таким чином, значний інтерес та практичну цінність несе виявлення факторів впливу транснаціональних корпорацій на державне управління в глобальній економіці. В статті розглянуто фактори впливу транснаціональних корпорацій на державне регулювання економікою країни. Проаналізовано новітні форми впливу транснаціональних корпорацій на державне управління економічними процесами. Досліджено структуру світової торгівлі за сферами діяльності, обсяги залучених прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій. Відображено глобальні корпорації, що мають наддержавні функції та глобальний рівень розвитку за показниками ефективності позиціонування.

The purpose of the article is to study the activities of transnational corporations and their impact on the system of public administration of the country. The urgency of the topic lies in the fact that international corporations today have a greater political and economic power than the states in which they carry out their activities. Thus, the considerable interest and practical value is the identification of the factors of the influence of transnational corporations on public administration in the global economy. The article deals with the factors of the influence of transnational corporations on state regulation of the economy of the country. The new forms of influence of transnational corporations on state management of economic processes are analyzed. The structure of world trade in the spheres of activity, volumes of attracted direct foreign investments of transnational corporations is investigated. Showing global corporations with supranational functions and global level of development by positioning performance indicators.

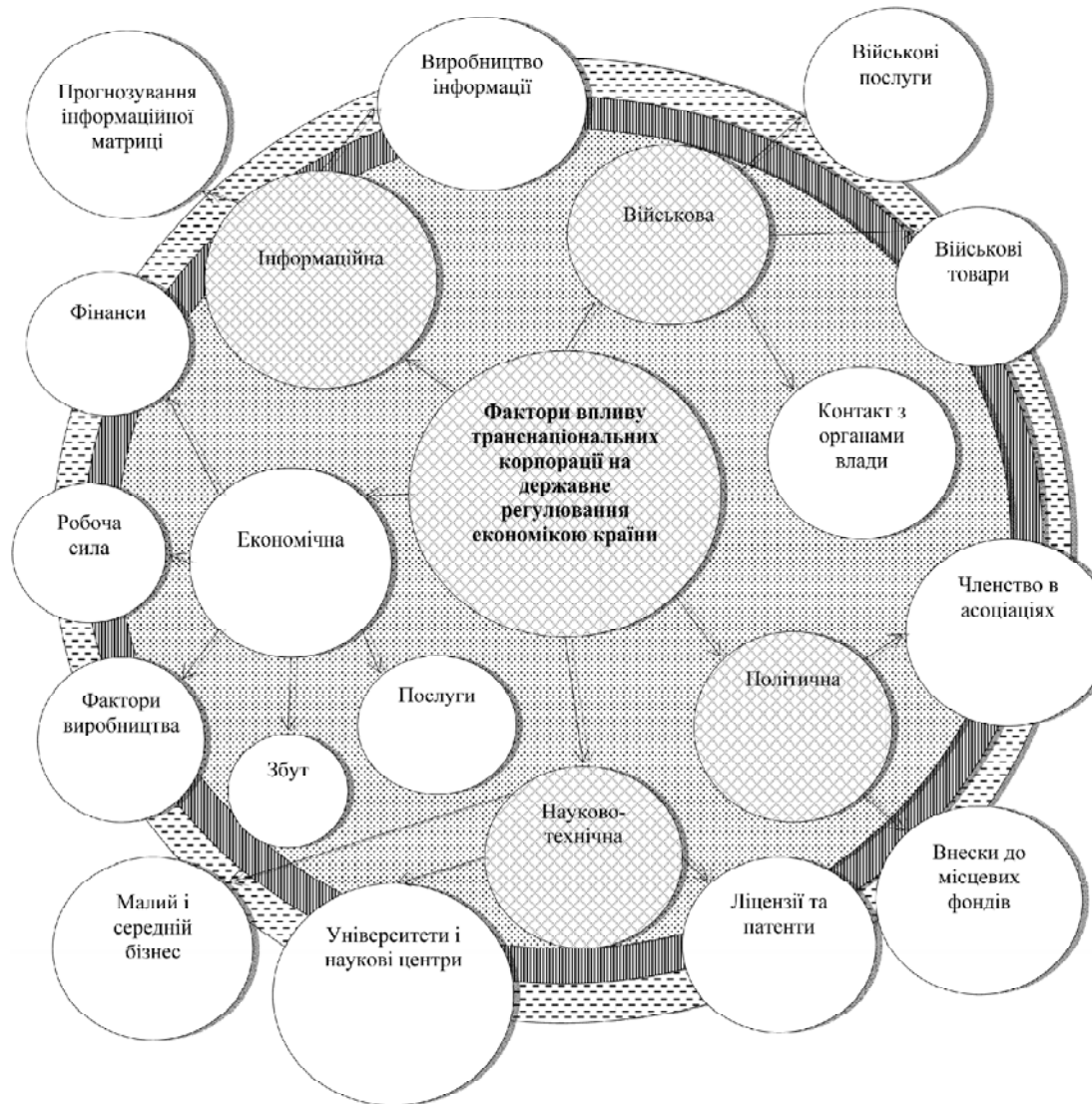
Ключові слова: транснаціоналізація, транснаціональна корпорація, державне управління, міждержавні відносини, глобальна економіка.

Key words: transnationalization, transnational corporation, state administration, intergovernmental relations, global economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Глобалізація як основна тенденція розвитку людства в новому тисячолітті, вийшовши за межі національної економіки, "відкривши" або точніше "розмив" міждержавні кордони і ставши основною домінантою світового розвитку, проклала шлях новим акторам на світовій арені — транснаціональним корпораціям. Багато подій на міжнародній арені пов'язані з діяльністю міжнародних корпорацій, обумовлені їх політикою або ними ініційовані. Транснаціональні корпорації активно і органічно беруть участь у світовій політиці, впливають на міждержавні відносини та формування стратегій розвитку держав. Міжнародні корпорації є одночасно недержавним і глобальним актором світової політики, їх діяльність поглиблює процеси глобалізації економіки і політики. Глобалізація в свою чергу підсилює позиції транснаціональних економік у контексті міжнародних економічних відносин, формує більш ефективні важелі їх впливу на політичні режими тієї чи іншої країни, розширюючи політичний простір їх діяль-

ності. Транснаціональні корпорації виходять в сферу світової політики як через зовнішньополітичний апарат держав, де вони зареєстровані, так і в якості самостійної, недержавної політичної сили. Найбільш потужні міжнародні корпорації стають "комерційно-політичними" організаціями, які проводять свою "зовнішню політику" і свою "дипломатію", впливаючи на державне управління урядів країн. У цілому транснаціоналізація міжнародного бізнесу — це досить складне явище, що постійно трансформується в системі світогосподарських зв'язків, та вимагає пильної уваги, вивчення і міжнародного контролю. Транснаціональні корпорації у все більшій мірі стають значним фактором у долі тієї чи іншої країни, в міжнародній системі економічних і політичних зв'язків. Активна виробнича, інвестиційна, торгова діяльність транснаціональних корпорацій дозволяє їм виконувати функцію міжнародного регулятора виробництва і розподілу продукції, а також надавати певний політичний вплив на світову спільноту і окремі держави.

Рис. 1. Фактори впливу транснаціональних корпорацій на державне регулювання економікою країни

Джерело: сформовано автором на основі [3; 4, с. 200—207].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню актуальних проблем впливу транснаціоналізації економіки країни присвячені праці багатьох відомих учених, зокрема, О. Білоруса, Р. Войтович, Г. Ситника, І. Розпутенка, І. Грицяка, В. Смолянюка, І. Шнипка, Н. Гражевської, Ю. Дудки, В. Єдинака тощо. Як правило, ці та інші дослідники у своїх працях акцентують увагу на питаннях аналізу сутності та впливу транснаціоналізації на економічний розвиток держави. Разом з тим, незважаючи на наукову цінність вказаних досліджень, до цього часу недостатньо дослідженими залишаються проблемні питання щодо впливу транснаціоналізації на розвиток суспільства та держави, в тому числі систему державного управління. Зокрема мова йде про оцінку економічного та політичного впливу провідних міжнародних корпорацій на формування економічної стратегії держави.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження діяльності транснаціональних корпорацій та їх вплив на систему державного управління країною.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасному світі, коли конкурентоспроможність національної економіки визначається ефективністю інтернаціоналізації виробництва і капіталу, подальший розвиток корпоративних структур стала визначати транснаціоналізація, що перетворила їх не тільки в опору національних економік, а й в активних суб'єктів на міжнародній арені. Транснаціональні корпоративні структури все сильніше впливають на розміри і характер господарських операцій, умови та динаміку розвитку світової економіки [1]. Деякі міжнародні корпорації на сьогодні мають більшу політичну і економічну владу, ніж держави, в яких вони здійснюють свою діяльність. Таким чином, значний інтерес та практичну цінність несе виявлення факторів впливу транснаціональних корпорацій на державне управління в глобальній економіці. Перш за все слід відмітити, що виявлення факторів впливу транснаціональних корпорацій на економічні процеси в країні, та у глобальній економіці в цілому, потребує систематизації факторів транснаціоналізації та визначення ступеню впливу таких чинників та формування економічної стратегії розвитку держави [2]. Новітні транснаціональні корпорації присутні

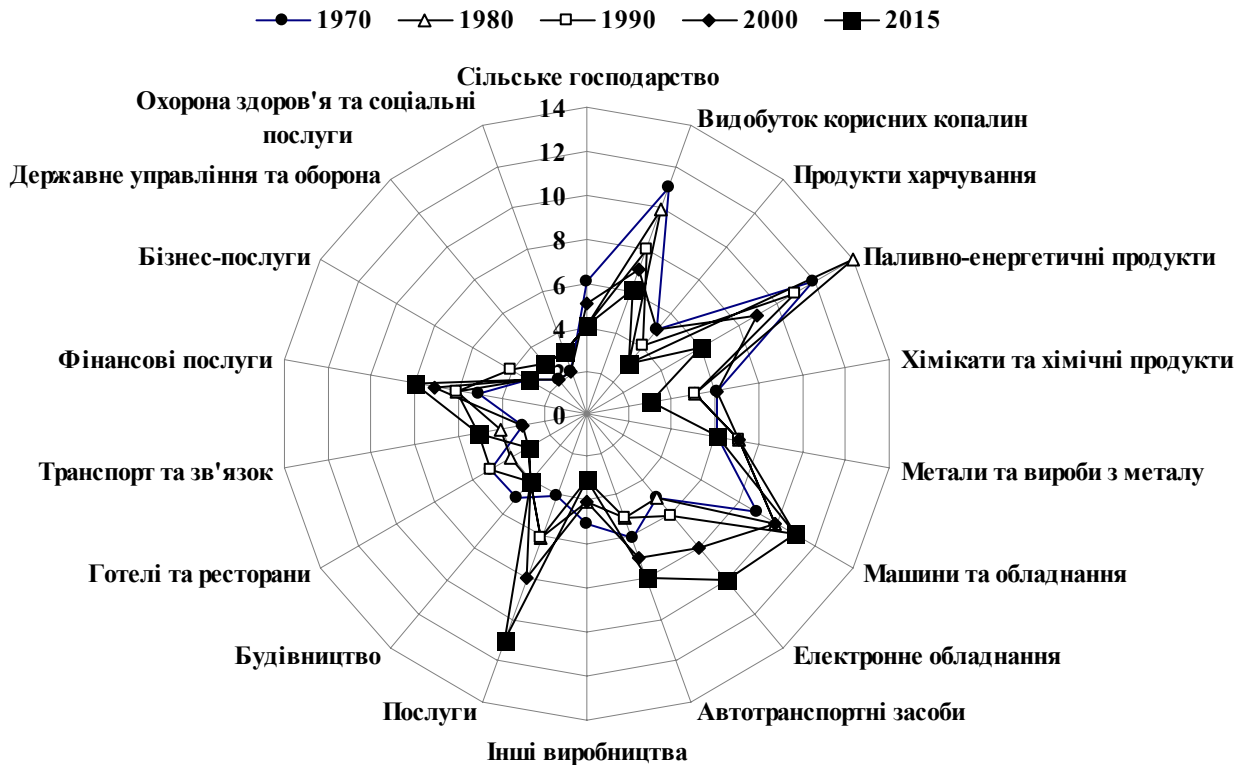

Рис. 2. Динаміка структури світової торгівлі за сферами діяльності

Джерело: сформовано автором на основі [2; 3].

майже у всіх сферах державного управління економікою країни, а саме: економічного відтворення факторів виробництва та ринку благ, фінансовому забезпеченні проєктів регіонального значення, політичній підтримці рішень уряду країни, науково-технічній політиці тощо (рис. 1).

Систематизуємо новітні форми впливу транснаціональних корпорацій на державне управління економічними процесами [4, с. 200—207]. Так одним із новітніх аспектів розвитку транснаціонального бізнесу є загальносвітові злиття і поглинання, які стали відігравати визначальну роль у потоках прямих іноземних інвестицій. Загальне зниження рівня прямих іноземних інвестицій в останні кілька років багато в чому пов'язано з падінням темпів розвитку транскордонних злиттів і поглинань, яке можна спостерігати, починаючи з 2007 року. Таким чином, процеси транскордонних злиттів і поглинань міжнародного бізнесу сьогодні є невід'ємним інструментом впливу на державні та політичні процеси в країні. Слід підкреслити, що дослідження транскордонних злиттів і поглинань, як інструменту контролю транснаціональними корпораціями територіями своєї присутності вельми нечисленні, що також пов'язано з недовгою історією масового розвитку даних процесів. Систематизуючи роль міжнародних корпорацій у регулюванні глобальної економіки слід підкреслити наступні аспекти злиттів і поглинань транскордонного бізнесу:

— ринок корпоративного контролю перестав бути "американським", спостерігається зростання значущості європейських та інших розвинених країн;

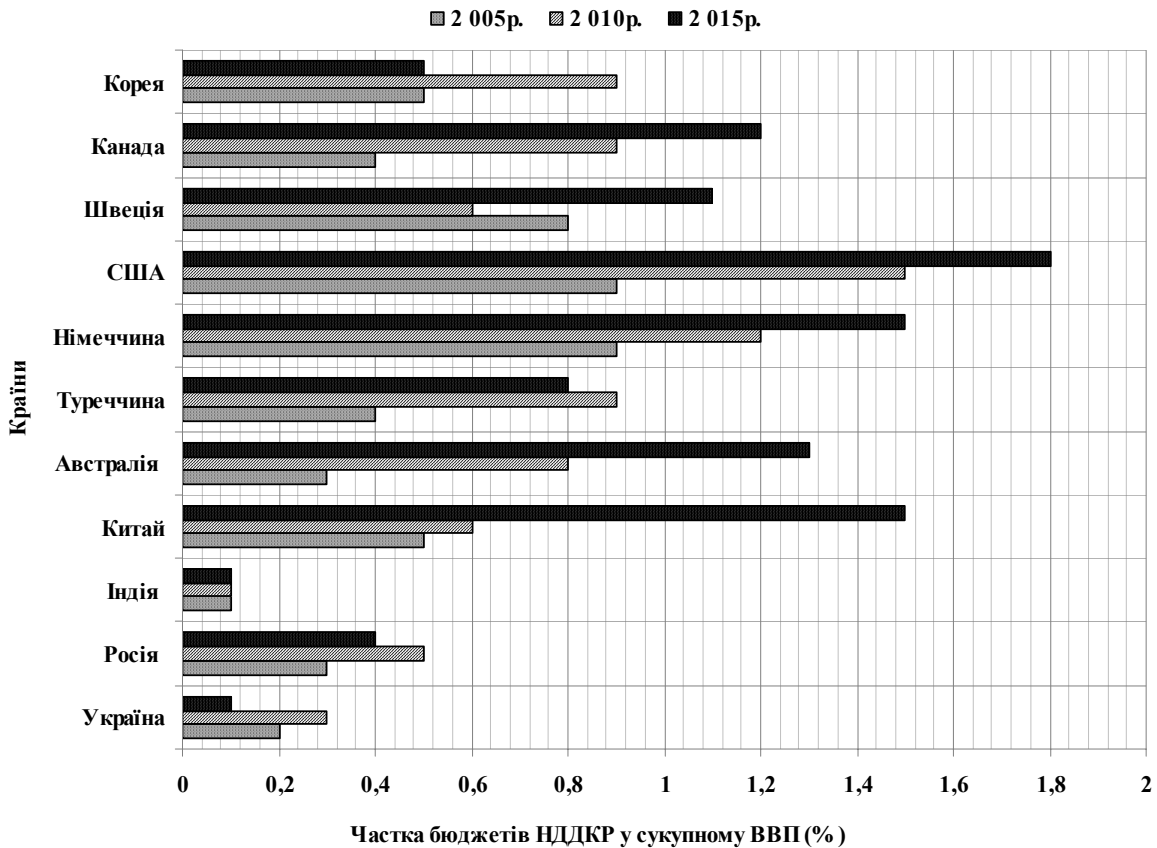
— приватизаційні процеси в багатьох країнах, що розвиваються, стимулювали зростання транскордонних угод по злиттю і поглинанню;

— високі вартісні показники злиттів і поглинань у сфері послуг, у фінансовій сфері та телекомунікаційних галузях.

Таким чином, транскордонні злиття і поглинання є саме інструментом координації та управління процесами в рамках національних економік, що забезпечують вирішення економічних інтересів та реалізацію економічної стратегії розвитку держави [5; 6].

Наступним аспектом діяльності глобальних корпорацій та корпоративних альянсів в державному регулюванні економіки країни є світова торгівля. Як свідчить динаміка структури світової торгівлі за сферами діяльності, транснаціональні корпорації змінюючи економічний ландшафт товарної структури міжнародних економічних відносин через експортно-імпортні операції координують економічний ріст на територіях присутності. Основна тенденція в зміні товарної структури міжнародних економічних відносин — скорочення питомої ваги сировини, палива, продовольства і збільшення частки продукції обробної промисловості. Якщо в 50-х рр. співвідношення цих двох груп було приблизно рівним, то сьогодні на сировину, паливо і продовольство припадає близько 20% світової торгівлі, а на готові промислові вироби — понад 80%. Зменшення частки сировини пояснюється трьома причинами: розширенням виробництва і експорту синтетичних матеріалів, переважним використанням вітчизняної сировини і збільшенням його первинної переробки в місцях видобутку, переходом на ресурсозберігаючі технології. Коливання питомої ваги палива, перш за все нафти, в значній мірі залежало від кон'юнктури цін на світовому ринку. Інтенсифікація сільського господарства в розвинених країнах сприяла збільшенню виробництва продовольства, підвищення ступеня самозабезпечення і, як наслідок, відбулося зниження закупівель за кордоном [5; 6] (рис. 2).

Саме транснаціоналізація країн, що розвиваються привели до скорочення питомої ваги сільського госпо-

Рис. 3. Частка витрат на НДДКР у сукупному ВВП країн світу за 2005 — 2015 рр., у (%)

Джерело: сформовано автором на основі [6; 8].

дарства в структурі ВВП і зайнятості населення багатьох країн Азії, Африки і Латинської Америки. Через нестачу фінансових ресурсів вони не могли закуповувати продовольство в значних обсягах на світовому ринку. При загальному збільшенні виробництва продовольства в світі, його питома вага у світовому експорті постійно скорочується. Також завдяки транснаціоналізації постійно збільшується експорт промислового обладнання, в тому числі комплексного для будівництва підприємств "під ключ", електротехнічного та електронного обладнання, автомобілів, побутової техніки [7, с. 86—90].

Наступним аспектом впливу транснаціональних корпорацій на процеси державного управління як на території присутності, так у глобальній економіці в цілому є обсяги залучених прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій. Оскільки отримання іноземних інвестицій на сьогодні для національних економік перетворилось з фактору додаткового росту економіки на фактор стійкості та конкурентоздатності держави. Проте прямі іноземні інвестиції спрямовуються на сьогодні тільки в ті країни, що можуть акумулювати науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки в реальні продукти, про це свідчить частка витрат на НДДКР у сукупному ВВП, деяких країн світу за 2005—2015 рр. (рис. 3).

У контексті потоків прямих іноземних інвестицій слід підкреслити, що основна риса транснаціональних корпорацій — глобальність операцій. Тому експансія міжнародних корпорацій здійснюється в світовому масштабі. Сукупний потенціал таких компаній цілком порівнянний зі світовою економікою в цілому. Основною відмінною характеристикою транснаціональних корпорацій є над-

державна, наднаціональна діяльність, яка надає якісний вплив на всі процеси, що відбуваються в країнах їх розміщення, перш за все це економічні і політичні процеси. Глобальні корпорації, що мають наддержавні функції та глобальний рівень розвитку, крім того можуть управляти над- або позадержавними, над- або міжнаціональними зв'язками і відносинами представлені в таблиці 1.

Вищезазначені корпорації характеризуються не тільки економічною складовою, яка надає їм певні переваги у функціонуванні, вище зазначені глобальні корпорації все більше інтегруються в політичний вимір світогосподарської системи тим самим виконуючи частково функції держави. На сьогодні за своїм масштабом діяльності вони перетворились у несучу конструкцію всієї сучасної світової економіки. Вони — активні учасники формування єдиного політичного простору взаємодії і взаємопроникнення, країн, народів, національних економік. Своєю діяльністю сприяють стиранню кордонів між економікою і політикою, між внутрішньою і зовнішньою політикою держав [2; 5].

Таким чином, новітні транснаціональні корпорації мають виключні інструменти регулювання світових економічних відносин на основі таких інструментів як прямі іноземні інвестиції, витрати на НДДКР, купівля або продаж дочірніх підприємств та зарубіжних філій, тощо. За допомогою таких інструментів транснаціональний бізнес здатен впливати на приплив або відтік робочої сили, лібералізацію торгової політики як певних країн так і регіонів, формування економічної стратегії розвитку держави (див. рис. 4).

Отже, в процесі систематизації акцентів діяльності і значення глобальних корпорацій в державному регулю-

Таблиця 1. Розподіл топ 20 транснаціональних корпорацій за показниками ефективності позиціонування в 2015 році

Назва корпорації (країна базування)	Позиція	2015		
		Оборот млрд дол.	Прибуток млрд дол.	Частка прибутку в обороті %
Apple (США)	19	156,5	41,7	26,65
Samsung Electronics (Південна Корея)	14	178,6	20,6	11,53
Volkswagen (Німеччина)	9	247,6	27,9	11,27
Chevron (США)	11	233,9	26,2	11,2
Exxon Mobil (США)	3	449,9	44,9	9,98
Berkshire Hathaway (США)	18	162,5	14,8	9,11
ENI (Італія)	17	167,9	10	5,96
Total (Франція)	10	234,3	13,7	5,85
Royal Dutch Shell (Великобританія)	1	481,7	26,6	5,52
China National Petroleum (Китай)	5	408,6	18,2	4,45
Toyota Motor (Японія)	8	265,7	11,6	4,37
State Grid(Китай)	7	298,4	12,3	4,12
Wal - Mart Stores (США)	2	469,2	17	3,62
Japan Post Holdings (Японія)	13	190,9	6,8	3,56
AXA (Франція)	20	154,6	5,3	3,43
BP (Великобританія)	6	388,3	11,6	2,99
Phillips 66 (США)	16	169,6	4,1	2,42
Sinopec Group (Китай)	4	428,2	8,2	1,91
E.ON (Німеччина)	15	169,8	2,8	1,65
Glencore Xstrata (Швейцарія)	12	214,4	1	0,47

Джерело: сформовано автором на основі [2; 6; 9].

ванні економіки країни на основі обґрунтування базисних тенденцій транснаціоналізації виявлено:

— у силу своєї транснаціональної структури вони можуть отримувати вигоду з міжнародних відмінностей в діловому циклі, економічній політиці, рівні по-

датків і митних зборів, темпах інфляції, ставках заробітної плати, продуктивності, технічних стандартах, номенклатурі попиту і т.д. Більш того, вони здатні певною мірою згладжувати або підсилювати ці відмінності;

— використовуючи сучасні системи планування та інформаційні комунікації, беручи до уваги, що саме транснаціональні корпорації в більшому ступені є суб'єктами прямого впливу на глобальний інформаційний простір, багато хто з них змогли розробити і поширити на ряд країн, регіонів і навіть весь світ досить ефективні конкурентні стратегії.

Також в авторському дослідженні доведено, що на відміну від держави транскордонність ТНК є досить ефективною. Використовуючи у своїй діяльності величезні фінансові кошти, міжнародні фінансові інститути і технології, міжнародні компанії отримали істотний і масштабний доступ до багатоаспектного впливу на всі політико-формаційні структури світового співтовариства.

ВИСНОВКИ

Отже, діючи в певних державах, транснаціональні корпорації активно включаються в місцевий політичний процес. Їх представники вступають в різні національні асоціації, консорціуми тощо. Створюють і підтримують об'єднання промисловців, усередині яких вони отримують можливість виходу на керівників місцевих органів влади.

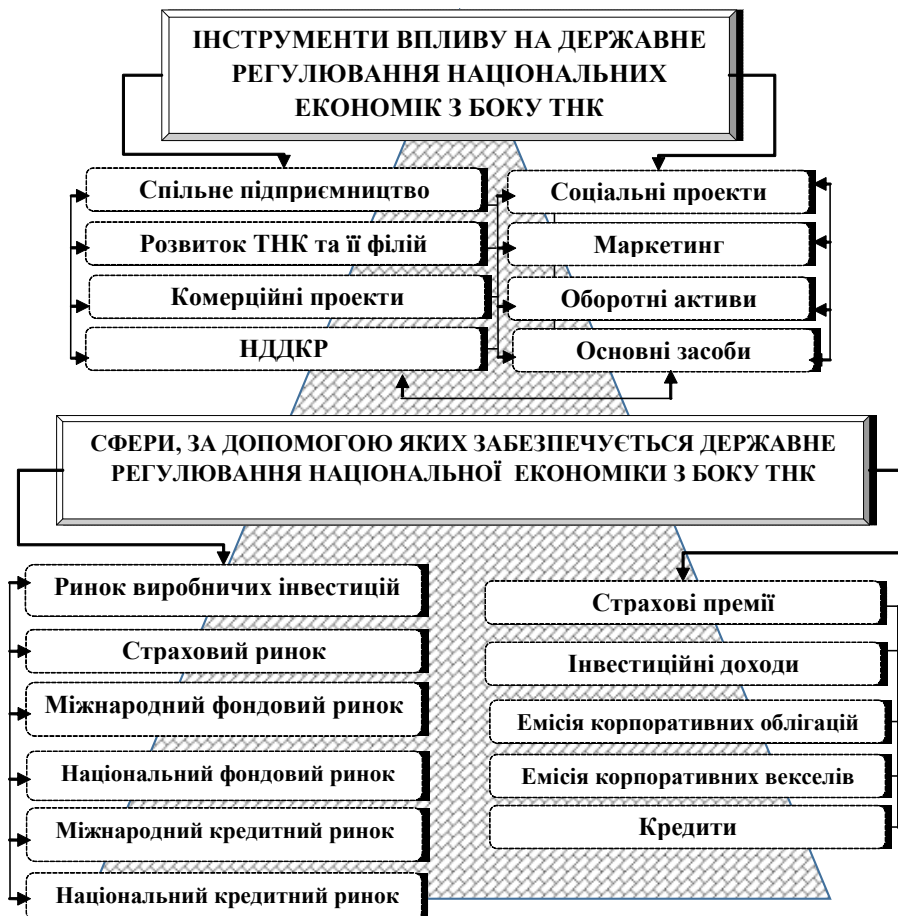

Рис. 4. Інструменти впливу транснаціональних корпорацій на державне регулювання економіки країни

Джерело: сформовано автором на основі [10, с. 117—125; 11; 12].

Корпорації роблять свій "внесок" у виборчі та інші фонди місцевих політичних партій, з метою отримання певних комерційних вигід опосередковано впливаючи на політичний курс країни. Найважливішими напрямками діяльності транснаціональних корпорацій в сфері державного управління в країні є взаємодія та підтримка контактів з керівництвом центральних і регіональних органів виконавчої, законодавчої та судової влади держави, політичних партій і громадських організацій, ЗМІ. Це досягається шляхом ротатції кадрів між міжнародними корпораціями і найважливішими держорганами країни, активної участі корпорацій у виборчому процесі, лобювання інтересів компаній.

Сукупність методів втручання міжнародних компаній в державне управління країнами, способів впливу на політичну і соціальну обстановку в цих країнах досить широке. Тому визначення національних пріоритетів імплементації міжнародного досвіду співробітництва з транснаціональним бізнесом є вкрай важливим та актуальним напрямом подальших розробок та напрацювань.

Література:

1. Медведовська Т.П. Проблеми регіонального розвитку у контексті світових глобалізаційних економічних тенденцій та європейської інтеграції України / Т.П. Медведовська // Економіка та держава. — 2013. — № 2. — С. 31—32.
2. About the European Parliament [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en>
3. Світовий Банк. Виміри міжнародної торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/WDR_2013_Report.pdf
4. Марченко К.В. Регулювання розвитку ТНК: посткризові імперативи і стратегії / К.В. Марченко // Європейські перспективи. — 2013. — № 13. — С. 200—207.
5. World economy: Global FDI: the rocky road to recovery [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://viewswire.eiu.com/index.asp?layout=VWArticleVW3&article_id=1195298904&country_id=1510000351
6. General Agreement on Tariffs and Trade. Article XXIII. The results if the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. The Legal Text. Cambridge University Press, 1999. — P. 457.
7. Тарасова І.І. Аналіз діяльності ТНК у системі світогосподарських зв'язків [Електронний ресурс] / І.І. Тарасова, А.М. Прокопчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. — 2013. — Вип. 1. — С. 86—90.
8. World Investment Report 2015: Non-equity modes of international production and development UNCTAD [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>
9. Копійка Я.С. Економічна сутність ТНК і особливості нормативно-правового регулювання їх діяльності на території України / Я.С. Копійка // Управління розвитком. — 2014. — № 6. — С. 54—57.
10. Лімонова Е.М. Кодекси корпоративної поведінки як один з методів регулювання діяльності філій ТНК / Е.М. Лімонова // Наука й економіка. — 2014. — Вип. 2. — С. 175—181.
11. Зелінська О.М. Державне регулювання і перспективи діяльності ТНК в Україні [Електронний ресурс] / О.М. Зелінська // Економічні науки. Сер.: Економічна теорія та економічна історія. — 2013. — Вип. 10. — С. 79—88.
12. Зленко В. Соціально-економічні пріоритети у сфері діяльності системи ООН (досвід 90-х років ХХ ст.) / В. Зленко // Наукові записки з української історії. — 2012. — Вип. 31. — С. 53—56.

References:

1. Medvedovs'ka, T.P. (2013), "Problems of regional development in the context of global globalization economic trends and European integration of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 31—32.
2. European Parliament (2017), available at: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en> (Accessed 25 Oct 2017).
3. The World Bank (2014), "The World Bank. Measurements of international trade", available at: http://siteresources.worldbank.org/EXTNWDR2013/Resources/8258024-1320950747192/8260293-1322665883147/WDR_2013_Report.pdf (Accessed 25 Oct 2017).
4. Marchenko, K.V. (2013), "Regulation of the development of TNCs: post-crisis imperatives and strategies", *Yevropejs'ki perspektyvy*, vol. 13, pp. 200—207.
5. ViewsWire (2010), "World economy: Global FDI: the rocky road to recovery", available at: http://viewswire.eiu.com/index.asp?layout=VWArticleVW3&article_id=1195298904&country_id=1510000351 (Accessed 25 Oct 2017).
6. Cambridge University Press (1999), *General Agreement on Tariffs and Trade. Article XXIII. The results if the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. The Legal Text*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
7. Tarasova, I.I. and Prokopchuk, A.M. (2013), "Analysis of the activities of TNCs in the system of world economic relations", *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 86—90.
8. UNCTAD (2015), "World Investment Report: Non-equity modes of international production and development UNCTAD", available at: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf> (Accessed 25 Oct 2017).
9. Kopyjka, Ya.S. (2014), "The economic essence of TNCs and the peculiarities of regulatory and legal regulation of their activities on the territory of Ukraine", *Upravlinnia rozvytkom*, vol.6, pp. 54—57.
10. Limonova, E.M. (2014), "Codes of corporate behavior as one of the methods for regulating the activities of affiliates of TNCs", *Nauka j ekonomika*, vol. 2, pp. 175—181.
11. Zelins'ka, O.M. (2013), "State regulation and prospects of TNCs in Ukraine", *Ekonomichni nauky. Ser.: Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia*, vol. 10, pp. 79—88.
12. Zlenko, V. (2012), "Socio-economic priorities in the field of the UN system (experience of the 90-ies of the XX century)", *Naukovi zapysky z ukrains'koi istorii*, vol. 31, pp. 53—56.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2017 р.